

Mindretalspolitik. Redigeret af Jørgen Kühl, København: Dansk Udenrigspolitisk Institut, 1996, 450 s., kr. 200,00.

Det var en grundlæggende antagelse i den sovjetiske version af marxismen, at udviklingen frem imod det klasseløse samfund samtidig ville udviske skellet mellem forskellige nationer og nationaliteter. I denne proces ville begrebet „etniske minoriteter“ efterhånden forsvinde sammen med nationalitet som individets referencepunkt. At denne opfattelse kun var en ideologisk facade behøvede man ikke opholde sig længe i den tidligere østblok for at opdage. Stereotyper, nationalistiske og ofte rent racistiske fordomme, man troede hørte en svunden tid til, trivedes her i bedste velgående. På den ene side havde de stivnede samfundssystemer og den manglende kontakt med omverdenen hindret den mentale internationalisering, der havde præget den øvrige verden siden Anden Verdenskrig. På den anden side havde den sociale udjævning fjernet de sociale konflikter, der indtil da havde stået i vejen for en snæver nationalisme. Det betød, at da det kommunistiske magtapparat brød sammen, kom alle idiosyncrasierne og stereotyperne op til overfladen. Nationalismen blev i første omgang en vigtig faktor hos periferiens opgør med centrum, der var en afgørende del af det kommunistiske systems kollaps, først i Central- og Østeuropa og senere i Sovjetunionen. I anden omgang blev den stærke nationalisme et problem for de utallige etniske minoriteter, historien havde bragt inden for det, der nu blev til fremmede nationalstater: russere i Baltikum, ungarere i Rumænien og polakker i Litauen, for slet ikke at tale om de utallige folkeslag, der ønskede at videreføre Sovjetunionens opløsning med Den Russiske Føderations opløsning.

Det er disse mindretals, og der menes her udelukkende etniske mindretals, skæbne, der er emnet for Dansk Udenrigspolitisk Instituts bog. Der er, som Jørgen Kühl påpeger i indledningen, ikke tale om et forsøg på en dækkende beskrivelse, men snarere om en række udvalgte cases, der skal ses som repræsentative for en række centrale problemstillinger: Danmarks forhold til det tyske mindretal, russerne i Baltikum, Ruslands og Ungarns politik over for deres diaspora i nabolandene, de største minoriteter i Centraleuropa samt minoriteter i det kaukasiske etniske kludetæppe. Hertil skal også føjes, at det er en bog, der primært fokuserer på en beskrivelse af problemer, internationale konventioner og mulige løsningsmodeller snarere end på teoretiske definitioner og forsøg på komparative analyser.

Bogens første afsnit er en lettere omarbejdet udgave af SNU's formandskabs redegørelse om mindretalsproblemer i Europa fra maj 1995. Afsnittet indeholder en kort historisk oversigt over det internationale samfunds forsøg på at håndtere mindretalsproblemer indenfor Folkeforbundet og senere i FN regi. Som konklusion fremhæves EU's centrale fremtidige rolle.

Uffe Østergaard beskriver i næste kapitel Danmarks politik over for det tyske mindretal. Den vellykkede regulering af det tidligere konfliktforhold anvendes som springbræt til en kritisk diskussion af den nuværende politik over for de nye mindretal - indvandrere og flygtninge - og af dansk identitet spejlet i disse grupper af „nye“ danskere. Kapitlet giver en glimrende og problematiserende oversigt over faserne i det dansk-tyske forhold og over de faktorer, der har fjernet konflikterne i forholdet, og diskuterer provokerende den selvgodhed, der præger forholdet til de nye minoriteter. Som sådan kan

Mindretalspolitik. Redigeret af Jørgen Kühl, København: Dansk Udenrigspolitisk Institut, 1996, 450 s., kr. 200,00.

Det var en grundlæggende antagelse i den sovjetiske version af marxismen, at udviklingen frem imod det klasseløse samfund samtidig ville udviske skellet mellem forskellige nationer og nationaliteter. I denne proces ville begrebet „etniske minoriteter“ efterhånden forsvinde sammen med nationalitet som individets referencepunkt. At denne opfattelse kun var en ideologisk facade behøvede man ikke opholde sig længe i den tidligere østblok for at opdage. Stereotyper, nationalistiske og ofte rent racistiske fordomme, man troede hørte en svunden tid til, trivedes her i bedste velgående. På den ene side havde de stivnede samfundssystemer og den manglende kontakt med omverdenen hindret den mentale internationalisering, der havde præget den øvrige verden siden Anden Verdenskrig. På den anden side havde den sociale udjævning fjernet de sociale konflikter, der indtil da havde stået i vejen for en snæver nationalisme. Det betød, at da det kommunistiske magtapparat brød sammen, kom alle idiosyncrasierne og stereotyperne op til overfladen. Nationalismen blev i første omgang en vigtig faktor hos periferiens opgør med centrum, der var en afgørende del af det kommunistiske systems kollaps, først i Central- og Østeuropa og senere i Sovjetunionen. I anden omgang blev den stærke nationalisme et problem for de utallige etniske minoriteter, historien havde bragt inden for det, der nu blev til fremmede nationalstater: russere i Baltikum, ungarere i Rumænien og polakker i Litauen, for slet ikke at tale om de utallige folkeslag, der ønskede at videreføre Sovjetunionens opløsning med Den Russiske Føderations opløsning.

Det er disse mindretals, og der menes her udelukkende etniske mindretals, skæbne, der er emnet for Dansk Udenrigspolitisk Instituts bog. Der er, som Jørgen Kühl påpeger i indledningen, ikke tale om et forsøg på en dækkende beskrivelse, men snarere om en række udvalgte cases, der skal ses som repræsentative for en række centrale problemstillinger: Danmarks forhold til det tyske mindretal, russerne i Baltikum, Ruslands og Ungarns politik over for deres diaspora i nabolandene, de største minoriteter i Centraleuropa samt minoriteter i det kaukasiske etniske kludetæppe. Hertil skal også føjes, at det er en bog, der primært fokuserer på en beskrivelse af problemer, internationale konventioner og mulige løsningsmodeller snarere end på teoretiske definitioner og forsøg på komparative analyser.

Bogens første afsnit er en lettere omarbejdet udgave af SNU's formandskabs redegørelse om mindretalsproblemer i Europa fra maj 1995. Afsnittet indeholder en kort historisk oversigt over det internationale samfunds forsøg på at håndtere mindretalsproblemer indenfor Folkeforbundet og senere i FN regi. Som konklusion fremhæves EU's centrale fremtidige rolle.

Uffe Østergaard beskriver i næste kapitel Danmarks politik over for det tyske mindretal. Den vellykkede regulering af det tidligere konfliktforhold anvendes som springbræt til en kritisk diskussion af den nuværende politik over for de nye mindretal - indvandrere og flygtninge - og af dansk identitet spejlet i disse grupper af „nye“ danskere. Kapitlet giver en glimrende og problematiserende oversigt over faserne i det dansk-tyske forhold og over de faktorer, der har fjernet konflikterne i forholdet, og diskuterer provokerende den selvgodhed, der præger forholdet til de nye minoriteter. Som sådan kan

kapitlet med stort udbytte læses i sin egen ret. Derimod overlades det til læseren at koble erfaringerne herfra til minoritetsproblemerne i bogens andre afsnit. En kobling, der ikke virker umiddelbart indlysende.

Klaus Carsten Pedersen beskriver de efterhånden velkendte problemer med de store russisk-talende mindretal i Estland og Letland, hvor store grupper af immigranter pludselig en dag opdagede, at de befandt sig i et fremmed land. Han beskriver udmærket det uløselige dilemma mellem historisk retfærdighed og individuelle rettigheder, der i dag udkrystalliseres i de meget diskuterede borgerrettighedslove. Derimod savner jeg nok en mere kritisk diskussion af de interne konflikter i den russisk-sprogede befolkning og en forklaring på det lave politiske engagement i denne befolkningsgruppe. Jeg savner også en diskussion af det, der på eliteplanet synes på vej til at blive den mest centrale „etniske“ konflikt, nemlig på den ene side de eliter, der overlevede kommunismens fald og er tilbage på centrale politiske og administrative poster, og på den anden side „vest-balterne“, der er børn af baltiske emigranter, og nu er vendt hjem for i bogstaveligste forstand at redde det oprindelige fædreland, og som indtager mange højtstående politiske og administrative poster. I mange henseender oplever jeg denne konflikt mellem vestlige (og især amerikanske) baltere med deres verdenssyn og politiske kultur og „indfødte baltere“ som skarpere end mellem sidstnævnte og de russisk-sprogede indvandrere. De to sidste grupper har på trods af alle historiske konflikter og traumer lært at leve sammen på godt og ondt.

Mette Skak beskriver grundigt og overbevisende Ungarns og Ruslands politik over for henholdsvis den ungarske og den

russiske diaspora i nabolandene. Hun når her frem til den måske ikke særlig overraskende konklusion, at Rusland har haft sværest ved at håndtere sine relationer til „sine mindretal“ i det, der nu er udlandet. En kombination af indenrigspolitik og imperiale traditioner gør, at man på forskellig vis søger at udnytte disse mindretal til at fremme udenrigspolitiske målsætninger. At småstaten Ungarn her har været og fortsat er mere kompromissøgende kan næppe undre.

Jørgen Kühl gennemgår minoriteter og minoritetspolitik i Centraleuropa med speciel vægt på tyskere, ungare (han overlapper hermed Mette Skaks afsnit), polakker og sigøjnere. Han gør også rigtigt opmærksom på, at det er Tyskland, der er den centrale europæiske aktør på det minoritetspolitiske område, hvor især Frankrig og England (og man kan vel tilføje Spanien) er langt mere passive af frygt for egne nationale mindretals reaktioner. Kühl omtaler også de forskellige internationale aktører på det minoritetspolitiske område, men en smule ukritisk synes jeg. Menneskerettigheder er jo, som jeg for nylig hørte det udtrykt, „big business“. Som jeg har oplevet det, har det i hvert fald to aspekter, der kan problematiseres. For det første oplever man ofte, at internationale og bilaterale organisationer i de områder, hvor der er minoritetsproblemer, konkurrerer om „kunderne“ - de undertrykte minoriteter. Jeg erindrer, at jeg på et tidspunkt i Riga talte syv konkurrerende organisationer, der alle i navnet havde et eller andet med „human rights“ eller „minority rights“, og hvis erklærede opgave det var at forsvare det russisk-talende mindretal. For det andet kunne man måske overveje, om demokratisk udvikling kun (eller måske bedst) udvikles gennem juridiske instrumenter og international lovgivning. I visse til-

fælde har jeg haft en fornemmelse af, at minoriteterne opfattede demokrati som et internationalt kontor, hvor man kan klage, hvis ens rettigheder bliver overtrådt. Under alle omstændigheder bør en sådan juridisk tilgang nok suppleres med en mere politologisk approach, hvor minoriteternes kapacitet til at organisere sig og operere inden for et demokratisk systems rammer sættes i fokus.

Bogen afsluttes med Helen Krag's oversigt over minoritetspolitikken i Kaukasus. Jeg skal ikke forsøge at gengive Krag's opsummering af baggrunden for konflikterne i det kaukasiske etniske kludedæppe, som hun selv lidt opgivende medgiver udelader mindst ligeså mange aspekter, som den medtager. Men efter at have læst afsnittet føler jeg nok bedre end tidligere at kunne orientere mig i de fjertliggende konflikter, der med mellemrum dukker op i nyhederne.

Orientering er imidlertid nok også ko-deordet til min væsentligste anke mod bogen. De enkelte kapitler giver med hvert sit perspektiv en udmærket indgang til de enkelte områder og emner. Hertil kommer, at der er en overflod af detaljer, beskrivelser og navne på regioner og områder, så bogen kunne gøre stor nytte som opslagsværk. Men som bog betragtet hænger den ikke sammen. Der er ingen konklusion med forsøg på at finde nogen teoretisk endsige praktisk fællesnævner med udgangspunkt i de erfaringer, der beskrives i de enkelte kapitler, indholdsfortegnelsen er mangelfuld, og der er intet stikordsregister. En meget begrænset ekstra indsats kunne let have korrigeret disse mangler og gjort bogen langt mere anvendelig.

Ole Nørgaard
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Pavel K. Baev, *The Russian Army in a Time of Troubles*, London: Sage; Oslo: PRIO, 1996, 204 s., GBP 14.95.

Denne monografi er spændende i flere henseender, men af samme grund også lidt vanskelig at give en uforbeholden anbefaling. Forfatteren er russer og sektionschef på Europainstituttet i Moskva og har en fortid som seniorforsker på det sovjetiske forsvarsministeriums videnskabelige forskningsinstitut. Pavel Baev repræsenterer således en kærkommen fornyelse i post-sovjetologien, nemlig den, at forskere hjemmehørende i studiets genstand - den hedengangne Sovjetunion - begynder at delagtiggøre omverdenen i deres viden og synspunkter frigjort fra fortidens ideologiske selvcensur, så de omsider bliver en del af den akademiske sagkundskab på området. Karakteristisk nok er bogen blevet til under et forskningsophold ved det norske fredsforskningsinstitut i Oslo, PRIO, hvad der borger for dialog med navnlig norske kolleger. Litteraturhenvisningerne bekræfter, at Baev har et indgående kendskab til den vestlige forskning i russiske militære forhold.

Baev skal krediteres for et væld af interessant og aktuelt stof om den russiske hær i en brydningstid garneret med en mængde kontroversielle vurderinger og perspektiver. Men der er en række selvmodsigelser og uklare præmisser i Baev's fremstilling, som gør helheden noget ujævn. Det gør bogen interessant som et kildekrift til den forvirring, som præger den russiske politologiske elite, men det gør det unægtelig også sværere at anvende den som en grundbog for forudsætningsløse studerende.

Som eksempel kan man nævne den hårde medfart som den russiske udenrigsminister Kozyrev får på grund af sine „manglende visioner og svigtende evne